

System řízení francouzských národních muzeí

Marek Prokúpek

Ing. Marek Prokúpek
Vysoká škola ekonomická v Praze
Katedra Arts Managementu
nám. W. Churchilla 4
130 67 Praha 3
Czech republic
e-mail: prokupekmarek@gmail.com

Muzeológia a kultúrne dedičstvo, 2017, 5:1:159-168

The administration system of French museums

This paper analyzes the history and the current state of the French museum system. French state museums have always played an important role in French public life and the government has used museums as symbols of political power and promulgators of ideology. This was most evident during the French revolution when Louvre was first opened and many other state museums were founded. The French museum system has always been strongly centralized both in geographical terms and in terms of administration and funding. Recently, the French government has begun to move away from this model and allow for regional and municipal satellite museums to be built, while at the same time, Louvre and Centre Pompidou were allowed to license their names to branch museums built outside of France (Abu Dhabi and Shanghai). At the same time, there is a movement to decentralize museum administration and management and give them more autonomy.

Key words: France, museums, state museums, Louvre, museum franchising

Muzea ve Francii procházejí v posledních desetiletích důležitým transformačním procesem týkající se především jejich řízení a financování, řada významných národních muzeí otevírá své pobočky v dalších francouzských městech, ale i na jiných kontinentech a využívají tak své reputace ke kulturní diplomacii, ale také k rozvoji finančních zdrojů. Zároveň jsou muzea více nucena k diverzifikaci finančních zdrojů, k adaptaci nástrojů komerčních subjektů a je na ně vyvíjen tlak k prokázání jejich efektivnosti.

Kultura hrála vždy signifikantní roli ve francouzské politice a diplomacii a reprezentovala politickou moc. A jelikož jsou muzea jedním z nejkompexnějších kulturních konstruktů založených na mnoha historických předpokladech, jsou to právě tyto instituce, na kterých lze dobře demonstrovat aspekty ekonomického, sociálního a politického vývoje. Již od doby otevření *Louvre* v roce 1793, se ve Francii podařilo vyvinout mimořádnou síť státem podporovaných muzeí. Většina z nich je věnována uměleckým sbírkám, což je příklad nejpodstatnější části muzeí ve skupině *Réunion des musées nationaux* (RMN), síť řídící největší skupinu státních muzeí ve Francii.

Signifikantním prvkem vývoje muzeí ve Francii je, že téměř v každé etapě historického vývoje došlo k vytvoření důležitého národního muzea většinou jako důsledek osobní iniciativy státníka, ať už se jednalo o vládcce, krále nebo prezidenta. To dokazuje míru, do které muzeum bylo a je explicitně institucí politické prestiže a symbolické hodnoty. Státní muzea již od francouzské revoluce představovala silný faktor v budování státní identity. Výrazným příkladem

tohoto předpokladu je již zmíněné *Louvre* muzeum, které můžeme označit jako tzv. *univerzální muzeum* a jehož sbírky byly významně formovány během Napoleonské expanze.

Sít' francouzských národních muzeí má několik charakteristik. Za prvé, extrémní centralizace muzeí v oblasti Paříže, přibližně 70 % jich sídlí přímo v Paříži nebo v jejím blízkém okolí. Druhou tendencí charakteristickou pro sít' francouzských národních muzeí je hegemonie uměleckých muzeí pod správou RMN.

Milníky ve vývoji francouzských národních muzeí

Velká francouzská revoluce

Důležitým obdobím francouzské historie, které mělo podstatný dopad na formování sítě francouzských národních muzeí, byla Velká francouzská revoluce. Jen velmi těžko bychom hledali exaktnější příklad vztahu než ten, který můžeme vysledovat mezi politickým hnutím francouzského národního státu a vznikem principu národních muzeí. Mezi léty 1789 a 1870 se každý politický režim vztahoval ke vzniku specifického muzejního projektu, Napoleonův *Louvre*, nová galerie starožitností v *Louvre* za Charlese X., *Musée d'histoire de France*, *Versailles* (1837) za vlády Louise-Philippa a další. Přesto jak uvádí Schubert¹, idea vzniku *Louvre* jako veřejného muzea se nezrodila z francouzské revoluce, ale ve skutečnosti byl tento akt diskutován během posledních let zmírajícího předchozího režimu. Monarchie padla 10. srpna 1792 a pouze devět dní poté bylo deklarováno, že dojde k přeměně královského paláce na veřejné muzeum a hned od počátku byla tato přeměna úzce svázána s myšlenkou a politickým cílem nově vznikající republiky. Nové muzeum se stalo symbolem revoluce a jejího úspěchu a především reprezentantem revolučního záměru, tedy že tato dominanta by měla být přístupná každému a nikoli jen vybraným aristokratům. *Louvre* se tak stal nástrojem implementace revoluční agendy a jak skrze umění zprostředkovat občanům historii, účel a cíl revoluce. Muzeum bylo otevřeno na první výročí francouzské revoluce, 10. srpna 1793 a mělo hrát hlavní roli ve formování nového společenského klimatu.

Tento princip byl základní moment v historii muzeí především díky bezprecedentnímu masivnímu převodu majetku z církve, duchovenstva, aristokracie do nového státu. Tento převod a také konfiskace kulturního dědictví v dalších evropských zemích během revoluce a Napoleonských válek poskytly základ pro sbírky největších a nejstarších francouzských muzeí, ačkoliv byla většina zabaveného majetku ze sbírek v roce 1815 vrácena.

Během revoluce byl také vytvořen princip *biens nationaux*², národní bohatství, které bylo považováno za národní dědictví neboli *patrimoine*.³ K tomu, aby bylo možné identifikovat a konzervovat objekty zapadající do této kategorie, byla pro tyto objekty postupně vytvořena řada kritérií. Musely prokázat dostatečnou uměleckou a historickou hodnotu, a zda jsou hodny tomu, aby byly považovány za národní dědictví a chráněny pro příští generace. Aby byl naplněn tento cíl ochrany národního dědictví a došlo k edukačnímu využití, byla založena řada muzeí na základě někdy již existujících aristokratických nebo církevních sbírek, mezi tato muzea patřila *Musée du Louvre*, *Musée d'histoire naturelle*, *Musée des Arts et Métiers* a *Musée des Monuments Français*, ačkoliv poslední jmenované muzeum již neexistuje, bylo svého času velmi důležité. V následujících desetiletích došlo k založení dalších dvou významných muzeí, která našla

¹ SCHUBERT, Karsten. *The Curator's egg. The evolution of the museum concept from the French Revolution to the present day*. London: Christie's, 2000, s. 32.

² Biens nationaux představuje zkonfiskovaný majetek během francouzské revoluce od církve, aristokracie a další pro dobro národa.

³ POULOT, Dominique. *Musée, nation, patrimoine 1789-1815*. Paris: Gallimard, 1997.

své sídlo v bývalých kráľovských paláciach, v roce 1837 bylo *Musée d'histoire* transformováno do *Versailles* a paralelně došlo k transformaci zámku *Sain-Germain-en-Laye* v *Musée des Antiquités nationales*.

Revoluční hnutí tedy dalo vzniknout řadě francouzských národních muzeí a formovalo ideologii demokratického přístupu k veřejným sbírkám a jejich edukační a sociální potenciál. Přesto je však nutné dodat, že velké množství muzeí bylo v chaotickém stavu po tom, co do svých sbírek obdržela příval artefaktů. Bylo tedy potřeba přijmout řadu opatření, aby bylo možné souvisle implementovat výše zmíněnou revoluční ideologii.

Období třetí a čtvrté republiky

Během období třetí a čtvrté republiky došlo k otevření nových muzeí napříč celou zemí. Ačkoliv nebylo věnováno tolik pozornosti vědecké stránce, jak tomu bylo v období revoluce. Také všeobecná výstava byla katalyzátorem pro vytvoření důležitých muzeí, příkladem je francouzská národní etnografická sbírka umístěná v paláci *Trocadéro* a otevřena v roce 1878 jako *Musée de l'Homme*.⁴

Rok 1895 představuje významný milník pro řízení a administrativu muzeí, tohoto roku totiž došlo ke zřízení RMN. Vznik RMN byl především reakcí na složitou finanční situaci francouzských národních muzeí a také konkurenční reakcí poháněnou národními rivaly jako Německo a Anglie.⁵ Hlavní funkcí RMN byla především pomoc při financování nových akvizic. Od roku 1921 RMN rozvinulo také komerční služby, které se postupně staly důležitou součástí jeho aktivit. Mezi tyto služby patří vydávání výstavních katalogů, reprodukce všeho druhu a také produkce suvenýrů a produktů pro návštěvníky. Bohužel zřízení RMN úplně nevyřešilo finanční problémy způsobené limitovanými státními výdaji během této doby. Nicméně ve stejný moment dochází také k výraznému rozvoji dárcovství.⁶ Důvodem rozvoje přízně donátorů, která přispěla k rozšíření řady sbírek během této doby, byl především silný nacionalistický impuls. Přímým dopadem soukromé iniciativy bylo zřízení národních muzeí jako například *Musée national de la Légion d'Honneur et des Ordres de Chevalerie*. Mezi muzea patřící do sítě RMN a založená na sbírce umělců nebo soukromých sběratelů patří *Musée Guimet* (Paříž, 1889); muzeum *Magnin* (Dijon, 1937) *Musée Gustave Moreau* (Paříž, 1898); *Musée Rodin* (Paříž, 1911); *Musée Jean-Jacques Henner* (Paříž, 1926) a *Musée franco-américain du château de Blérancourt* (Blérancourt, 1924).

Čtvrtá republika končí v roce 1958 a hned následující rok dochází k založení Ministerstva kultury, tento akt však neměl příliš velké důsledky pro rozvoj národních muzeí, jejich financování se nezlepšilo.⁷ Naopak jejich administrativa se stala ještě složitější, jelikož byla muzea rozdělena mezi Ministerstvo školství a Ministerstvo kultury. Muzea pod správou Ministerstva kultury byla většinou muzea umění, která již byla součástí RMN.

V 60. letech 20. století se začíná objevovat kritika muzea jako instituce poskytující demokratický přístup ke znalostem a uměleckým hodnotám, muzea byla také kritizována za

⁴ BODENSTEIN, Felicity. *National museums in France*. In: *Building National Museums in Europe 1750-2010. Conference proceedings from EuNaMus; European National Museums: Identity Politics; the Uses of the Past and the European Citizen; Bologna 28-30 April 2011. EuNaMus Report No. 1*. Linköping University Electronic Press, 2011. p. 289-326.

⁵ CALLU, Agnès. *La réunion des musées nationaux, 1870-1940: genèse et fonctionnement*. Paris: École nationale des chartes, 1994

⁶ LONG, Véronique. *Mécènes des deux mondes: les collectionneurs donateurs du Louvre et de l'Art Institute de Chicago, 1879-1940*. Rennes: Presses universitaires de Rennes, 2007

⁷ BOYLAN, Patrick J. *Museum policy and politics in France, 1959-91. Museums and Europe*, 1992, 87-115.

nenaplnování pedagogické cíle. S touto kritikou byla spojena dnes významná studie *L'amour de l'art: les musées d'art européens et leur public*⁸, kterou provedl Pierre Bordieu a Alain Darbel v roce 1969. Tato studie ukazuje, že muzea nebyla skutečně tolik otevřena všem společenským třídám, jak bylo prohlašováno. Podle Bordieua a Darbela byla muzea tvořena a formována pro očekávání ideálního návštěvníka, který je více vzdělaný než průměrný občan a opomíjí sociálně znevýhodněné občany. Národní muzea a jejich sbírky byla tedy v této době vnímána jako privilegovaná pro horní společenskou třídu. Tato sociologická perspektiva měla přímý dopad na to, jak muzea od nynějška formovala jejich pedagogickou strategii a také to silně ovlivnilo vlnu vzniku nových národních muzeí v 70. a 80. letech 20. století. Poválečná rekonstrukce a hospodářské oživení byly efektivně uzavřeny na počátku 70. let. Dalším charakteristickým rysem 70. let byl rozvoj masového turismu v západní Evropě. Ve Francii dochází k výraznému progresu v oblasti financování muzeí, v roce 1978 byl zaveden *Loi-programme des musées*, jehož cílem bylo financovat hlavní rekonstrukce a generální opravy muzeí napříč celou Francií, navíc byl navýšen rozpočet Ministerstva kultury. Z těchto masivních investic profitovaly také nově vzniklé projekty jako Piccasovo muzeum a muzeum *d'Orsay* a také renovace *Grand Louvre*. Následkem byl fakt, že se muzea dostala opět do pozornosti veřejnosti, ale tentokrát mají pozitivnější obraz a také dochází k zřízení nových muzeí v malých městech po celé zemi, mezi léty 1988 a 1991 došlo ke zřízení čtyřiceti jedna muzeí mimo Paříž.⁹

V tomto období se také objevuje koncept *ekomuzea*, nově definovaného termínu Ministerstvem životního prostředí v roce 1971. Cílem ekomuzea byl především rozvoj teritoria, ve kterém je muzeum umístěno.¹⁰

Pro francouzská národní muzea je naprosto významná iniciativa prezidentů v poslední čtvrtině 20. století. Přímým příspěvkem prezidenta Georges Pompidou bylo zřízení *Centre national d'art et de culture Georges-Pompidou* v roce 1971 nazývané také *Beaubourg*. Valéry Giscard d'Estaing byl velmi nápomocný při vzniku projektu muzea *d'Orsay*, projektu *Cité des sciences* a také *Cité de la Musique*. François Mitterrand hrál významnou roli v založení archeologického muzea *Bibracte*. Jacques Chirac se významně zasloužil o vznik muzea *Quai Branly*¹¹. A v neposlední řadě projekt muzea národní historie byl objektem zájmu bývalého francouzského prezidenta Nicolase Sarkozyho, tento projekt se však nepodařilo uskutečnit.

Nový přístup v muzejní architektuře byl vyvinut jako reakce na kritiku muzea jako elitistické instituce a jeho zářným příkladem je právě *Centre Pompidou*. Prezident Georges Pompidou oznámil plán na vybudování nového centra pro současné umění v prosinci 1969. Koncept tohoto centra je národní verze toho, co můžeme nazvat jako *maisons de la culture*. Záměr projektu bylo ohromit svým rozměrem a rozsahem kombinující několik funkcí, umělecké muzeum, knihovna a centrum pro experimentální současnou hudbu. Zvolená architektonická podoba, jejímiž autory jsou Richard Rogers a Renzo Piano, měla představovat modernistickou výpověď v historickém centru Paříže. Při přípravě projektu byl kladen důraz na demokratického a experimentálního ducha.

Od roku 1990 do současnosti

Od devadesátých let prošla francouzská národní muzea řadou důležitých reforem týkajících se jejich řízení a financování. Mezi léty 1895 a 2004 představují francouzská národní muzea

⁸ BOURDIEU, Pierre – DARBEL, Alain. *L'amour de l'art: les musées et leur public*. Editions de minuit, 1969.

⁹ BOYLAN, Patrick J. Museum policy and politics in France, 1959-91. *Museums and Europe*, 1992, s. 87-115.

¹⁰ POULOT, Dominique. Identity as self-discovery: the ecomuseum in France. *Museum culture: histories, discourses, spectacles*, 1994.

¹¹ PRICE, Sally. *Paris primitive: Jacques Chirac's museum on the Quai Branly*. Chicago: University of Chicago Press, 2007.

solidní společenství institucí přímo závislé na Ministerstvu kultury prostřednictvím RMN, což odráží pojetí jednoty národních sbírek. Státní muzea byla postupně vyjmuta z centralizovaného vedení RMN, které bylo považováno za příliš omezující a neschopné poskytnout dynamický přístup a reagovat dostatečně rychle na rychle se měnící prostřední ekonomiky kultury. První důležitá transformace se uskutečnila, když *Louvre* v roce 1992 a *Versailles* v roce 1995 získaly status autonomních státních institucí, který jim dovoluje řídit jejich vlastní rozpočet a zvýšit příjmy z privátních darů.

Během posledních více než dvaceti let se ve Francii zformovaly tři rozdílné struktury, které byly aplikovány na řízení národních a státních muzeí. V roce 1990 bylo RMN transformováno do *Établissement public à caractère industriel et commercial* (EPIC). Co tato změna znamenala pro samotné RMN? Nová administrativní struktura sice zůstává uskupením, které je vlastněné a financované státem, ale je řízeno pod režimem soukromého práva, které ji dovoluje použít vlastní příjem pro financování jejich aktivit. Jak je zmíněno v předchozím odstavci, některá muzea (*Louvre*, *Versailles* a *d'Orsay*), mají právo řídit vlastní rozpočet a příjem, který generují, mohou použít zpět do svých aktivit a jsou definována jako EPA (*Établissements public administratifs*).¹² Zatímco tyto nové zákony poskytly v řadě případů muzeím finanční stabilitu s rostoucí svobodou v oblasti rozhodování a kontroly výdajů, ukázaly se také jako velká výzva pro menší muzea, která jsou méně navštěvovaná, jelikož příjem z velkých muzeí není už distribuován mezi všechna muzea. Obecně řečeno, nová finanční politika, ačkoliv poskytuje stále centrální podporu od vlády, uvedla do praxe požadavek na muzea, aby se snažila hledat nové metody financování skrze komerční aktivity a sponzorství.¹³ Tato tendence je poměrně charakteristická pro muzea v posledních desetiletích nejen ve Francii, ale v celé Evropě, muzea jsou nucena se stále více komercializovat a hledat nové finanční zdroje.

Tyto nové formy řízení vedly také k rozvoji znalostí finanční evaluace v rámci muzeí. Až do konce 90. let byly rozpočty jednoduše obnoveny z jednoho roku na druhý a důkladně prozkoumány. Určitá rozpočtová omezení změnila tuto situaci a zavedla více transparentní a efektivnější principy řízení.¹⁴

4. ledna 2002 byl zaveden nový muzejní zákon definující nálepku *Musée de France*, která se vztahuje i na instituce mimo seznam *Musées nationaux*. Tato nová legislativa nastiňuje právní kritéria, která je nutné splnit, aby se muzeum mohlo pyšnit titulem *Musée de France*, bez ohledu na to, zda se jedná o státní nebo soukromé neziskové muzeum. Všechna státní muzea získávají tento titul automaticky. Na oplátku muzea, která tato kritéria splňují, mohou využívat státní financování a expertní služby poskytované institucí *Direction des musées de France* (DMF). Tato nová asociace v roce 2011 čítala 1214 institucí a je řízena koncilium, který se skládá ze 7 zástupců centrální vlády, 15 reprezentantů z lokální politiky a řadou profesionálů a odborníků.

Původně bylo DMF službou součástí Ministerstva školství a to až do roku 1945 a řídilo 35 národních muzeí. První zásadní transformace DMF proběhla v roce 1991 a nyní je spojeno s Ministerstvem kultury a Ministerstvem školství a cílí na to, být organizací, která se pokouší koordinovat aktivity a politiku všech francouzských muzeí a řízení různých akcí, jako je například

¹² ARONSSON, Peter – ELGENIUS, Gabriella. Building National Museums in Europe 1750–2010: conference proceedings from EuNaMus, European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen, Bologna 28-30 April 2011. In: *European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen*, Bologna, April 28-30, 2011. Linköping University Electronic Press, 2011.

¹³ BENHAMOU, F. Moureau. N. 'De la tour d'ivoire au musée ouvert sur la cité: les évolutions de la politique culturelle française.'. *Museum International*, 232, 2006, s. 21-28.

¹⁴ BENHAMOU, ref. 13.

Muzejní noc. Relativně vzato přispívá k tomu, aby došlo ke zrušení hierarchických hranic mezi národními, regionálními a lokálními muzei, ať už jsou veřejná nebo soukromá.

Od roku 2000 se ve Francii prosazuje tendence decentralizace kulturních institucí a jejich řízení. V roce 2002 zavedla nová legislativa nový typ veřejného subjektu kulturní spolupráce, který dovoluje vládě sdílet financování s regionem nebo s vládním subjektem, se kterým je instituce spjata. Tato hybridní instituce z administrativního pohledu není striktně národní nebo municipální. Příkladem mohou být poměrně mladá muzea *Lowre Lens*, založené roku 2013 a *Pompidou-Metz* založené roku 2010. Tyto projekty představují také řešení k problému centralizace kulturních institucí v Paříži a jejím blízkém okolí.¹⁵

Vzdělávání muzejních pracovníků

Se vznikem muzejních institucí se prosazovala i potřeba vzdělaných odborníků v oblasti péče o sbírky a správy muzeí. Systém institucí poskytujících vzdělání v těchto oblastech je poměrně centralizovaný s převahou dvou škol. První taková instituce svého druhu ve Francii byla založena roku 1882, *École du Louvre*. Jejím cílem bylo a je poskytnout kvalitní vzdělání pro pracovníky nově vznikajících muzeí. *École du Louvre* sídlí v budově *Lowre* muzea a je stále považována za prestižní instituci vzdělávající budoucí kurátory.

Druhou školou je *École nationale du Patrimoine* (ENP), založená roku 1990. Systém nabírání nových studentů je velmi selektivní a je založen na komplexních znalostech historie umění a obecné historie. Vzdělávací program je postaven s cílem vychovat budoucí kurátory manažerského typu, kteří zvládnou více činnosti, spíše než odborníky na určitou tematickou sbírku za kterou jsou zodpovědní.

Kategorizace francouzských muzeí

Nejjasnější rozdělení francouzských národních muzeí a jejich rámec poskytuje kritérium vlastnictví.¹⁶ Pokud umístíme *Lowre* jako kategorii samu o sobě, typologie podle Salloise nahodile sdružuje všechna francouzská muzea v souladu s národními specifickými kategoriemi. První kategorií jsou muzea umístěná v hradech a zámcích, následuje kategorií muzeí věnovaných různým druhům umění, dále rozdělena do několika chronologických a geografických typů se speciální kategorií uměleckoprůmyslových muzeí a historických muzeí. Je možné muzea dělit také podle disciplíny do následujících čtyř kategorií: umění, historie, etnografie a přírodních věd.¹⁷ I toto dělení však neumožňuje zařadit takové muzeum, jakým je *Lowre*, které je historicky považováno jako muzeum umění, zahrnuje ale také kulturní, historický a dokonce etnografický přístup ke sbírkám. Jako nejeftektivnější způsob, jak stanovit vztah mezi politickou historií a národní kulturní politikou, je vzít v úvahu odděleně historii jednotlivých administrativních struktur vlastnictví a řízení.

¹⁵ ARONSSON, Peter – ELGENTIUS, Gabriella. Building National Museums in Europe 1750–2010: conference proceedings from EuNaMus, European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen, Bologna 28-30 April 2011. In: *European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen*, Bologna, April 28-30, 2011. Linköping University Electronic Press, 2011.

¹⁶ SALLOIS, Jacques. *Les musées de France*. Paříž: Presses universitaires de France, 1995.

¹⁷ ARONSSON, Peter. Comparing national museums: methodological reflections. In: *Comparing: National Museums; Territories; Nation-Building and Change*. NaMu IV; Linköping University; Norrköping; Sweden 18-20 February 2008. Linköping University Electronic Press, 2008. s. 5-20.

Réunion des musées nationaux

RMN byl založen roku 1895 jako jeden z prvních nezávislých veřejných subjektů. Jak již bylo zmíněno, RMN vznikl z iniciativy kvůli špatné finanční situaci francouzských národních muzeí a také z touhy po větší flexibilitě v řízení a rozpočtu na akviziční činnost. Přesněji řečeno, RMN dovolovalo plynulý systém financování nových akvizic, zvýšení aktivity muzeí na trhu s uměním a povzbuzování podpory soukromých darů. První finanční kapitál pro RMN byl získán z prodeje diamantů z bývalého královského paláce. V roce 1990 bylo RNM převedeno na formu EPIC a koordinuje a pomáhá 34 národním muzeím. RMN se stal jakousi značkou, která reprezentuje francouzské aktivity na poli uměleckých muzeí a s nimi spojené publikace. Ačkoliv RNM reprezentuje především muzea umění, nelze jej označit čistě za skupinu muzeí umění.

Muzea pod správou ministerských rezortů

K muzeím, která jsou řízena RMN musíme přidat ještě 20 národních muzeí, která jsou také vlastněna a řízena státem, ale jinými ministerskými resorty. Tyto muzea jsou závislá buď na přímém financování od specifického ministerstva, nebo jsou řízena jako autonomní veřejný subjekt (EPA nebo EPIC), který je financován specifickým ministerstvem. Právě tento nový typ veřejného subjektu se stal dominantním trendem v oblasti národních muzeí. Také řada poměrně nových institucí ve svém názvu nese specifický titul jako *centre, cité* nebo institut (*Centre Georges Pompidou, Cité de l'architecture et du patrimoine, Cité des sciences a Institut du monde arabe*). Tyto názvy podtrhují jejich multifunkční charakter a ilustrují úsilí o novou definici konceptu národních muzeí ve smyslu jejich aktivit a formy založené na ideologii ze 60. let, jejímž cílem bylo zrušit strukturu elitismu a otevřít instituce širší veřejnosti.

Druh sbírek a témat, která muzea v této skupině prezentují, jsou tak široké, že je jen velmi těžké definovat nějaký obecný společný princip pro tato muzea. Nicméně, jejich sbírky jsou založeny na pedagogickém principu a více souvisejí s oblastí vědy, technologie a společnosti více než umění.

Muzea patřící do *Institut de France*

Status těchto muzeí je velmi specifický a mohli bychom zpochybnit jejich klasifikaci jako skupinu národních muzeí. Z právního hlediska jsou tato muzea striktně soukromé instituce provozované jako nezávislé subjekty a jsou řízené prostřednictvím *Institut de France*, který je však státním subjektem, jehož existence byla definována během francouzské revoluce. Institut je přímo financován ze státních prostředků, ale má naprostou volnost, co se týče jeho rozpočtu. Spravuje sedm muzeí, která všechna vznikla z dědictví soukromých sběratelů a ze zápůjček. Institut zdědil tyto sbírky především díky jeho statusu jako národního institutu s kvalitním renomé, státní instituce, která má absolutní svobodu v rozhodování, tedy charakteristiky, které má málokteré státní zřízení.

Regionální muzea řízena na státním principu

Mnohá regionální muzea mohou být považována za reprezentanty významných národních hodnot a témat, ale jsou vlastněna a řízena regionem nebo městem. Podle Daniela Shermana jsou však národní a lokální dimenze francouzských muzeí provázané.¹⁸ Vytvoření hlavních lokálních

¹⁸ SHERMAN, Daniel J. *Worthy monuments: art museums and the politics of culture in nineteenth-century France*. Harvard: Harvard University Press, 1989.

muzeí není pouze výsledkem úsilí jednotlivých měst nebo regionů, ale jasně definovanou politikou vycházející z centrální vlády v Paříži. Tato politika vznikla na Ministerstvu vnitra v roce 1801 a jejím cílem je distribuovat napříč celou zemí objekty umělecké hodnoty, které by *Louvre* nemohl přijmout. Tato politika byla chápána jako smířící gesto, které mělo zlepšit složitý vztah mezi hlavním městem a regiony, který byl způsoben revolučními konflikty. Dekret jmenoval dvanáct měst, která měla již strukturu muzeí a kterým měla být dána do správy umělecká díla konfiskována během Napoleonských válek. Tento akt také představoval pokus o redistribuci národního uměleckého bohatství, které bylo znárodněné během revoluce.

Muzea bývalých francouzských kolonií

Instituce muzea byla identifikována jako nedílná součást koloniálního systému a postkoloniální studie v posledních dvou desetiletích prokázaly, jak národ propagoval a obhajoval jeho koloniální akce v těchto institucích. Jediné národní muzeum vztahující se ke koloniím ve Francii bylo postaveno poměrně pozdě ve srovnání s jinými evropskými národy, *Musée de la France d'Outre-mer* bylo vybudováno v roce 1931 pro koloniální výstavu v Paříži. Po výstavě zůstala expozice dlouhodobou do roku 1950.¹⁹

Zajímavý je příklad Alžíru, roku 1845 bylo vytvořeno *Musée algérien du Louvre*. Tento akt ukazuje, že záměrem Francie nebylo vytvoření muzeí v koloniích, ale přivést artefakty spojené s koloniemi do Paříže a tady je také vystavit.²⁰

Později však došlo i k založení národního koloniálního muzea přímo v Alžíru. 5. května 1930 bylo Paulem Doumerguem, tehdeším prezidentem Francie otevřeno *Musée national des beaux-arts d'Alger*. Bylo založeno na základech bývalého municipálního muzea umění a mělo oslavovat sté výročí kolonizace Alžíru. Dnes je z tohoto muzea národní muzeum umění Alžíru.

Export francouzských národních muzeí

V posledních letech dochází velmi často k tzv. *franchisingu* muzeí. Guggenheimovo muzeum můžeme navštívit v New Yorku, Benátkách, Bilbao, v příštím roce by mělo dojít k otevření nového muzea v Abu Dhabi a tento rok proběhla architektonická soutěž na Guggenheimovo muzeum ve finských Helsinkách. Podobnou strategii zvolilo i několik věhlasných francouzských muzeí. Kromě otevření svých poboček v jiných francouzských městech, jako již zmíněný *Louvre Lense* a *Pompidou-Metz*, propůjčuje *Louvre* i *Centre Pompidou* svou značku do zahraničí. Důvodů tohoto trendu je několik. Jedním z nich je již zmiňovaný tlak na rozvoj nezávislých finančních zdrojů. Díky tomuto tlaku největší národní muzea vytvořila tři nové strategie. První z nich je vyšší cena vstupného na dočasné výstavy, druhou strategií je zpoplatnění zapůjčování uměleckých děl a třetí právě přesun odbornosti pomocí přesunu značky muzea jako takové. Díky těmto strategiím se vybraným muzeím podařilo expandovat a decentralizovat v rámci Francie a také rozšířit jejich dopad na mezinárodní úroveň. V rámci poslední ze tří jmenovaných strategií byla roku 2007 zřízena nová agentura *Agence France Museum* především proto, aby poskytla podporu mezinárodního projektu, *Louvre Abu Dhabi*. Město Abu Dhabi zaplatilo 525 milionů dolarů za používání značky *Louvre*, navíc 747 milionů dolarů za zápůjčky uměleckých děl

¹⁹ ARONSSON, Peter; ELGENIUS, Gabriella. Building National Museums in Europe 1750–2010: conference proceedings from EuNaMus, European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen, Bologna 28-30 April 2011. In: *European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen, Bologna, April 28-30, 2011*. Linköping University Electronic Press, 2011.

²⁰ OULEBSIR, Nabila. *Les usages du patrimoine: monuments, musées et politique coloniale en Algérie, 1830-1930*. Les Editions de la MSH, 2004.

a odborný servis, což jsou jistě značné finanční prostředky pro *Louvre*. Dalším příkladem je *Centre Pompidou* v Šanghaji. Bude velmi zajímavé podrobně sledovat tyto projekty, jakým způsobem budou fungovat, jakým směrem budou určovat způsob šíření francouzské kultury v globálním kontextu a zda budou tento trend následovat další muzea.

Ačkoliv se tato tendence může obecně zdát jako pozitivní expanze národních institucí do mezinárodního kontextu, iniciativa *Louvre* vyvolala jistý odpor a zvedla debatu týkající se komercializace umění a vyvolala otázky ohledně vlastnictví francouzských národních sbírek. Tuto debatu vyvolala dohoda mezi muzeem *Louvre* a *High Museum of Art* v Atlantě v roce 2005. Tato dohoda spočívala v organizaci několik dočasných výstav převezených do Atlanty, které měly ilustrovat prestižní sbírku *Louvre* výměnou za finanční plnění. Právě v tom byl spatřován hlavní problém, jelikož muzeum nezapůjčilo díla ze své sbírky výměnou za jiná umělecká díla, ale raději za finanční odměnu, přesněji řečeno za 13 milionů dolarů, které muzeum potřebovalo k renovaci galerie užitého umění 18. století. Debata týkající se tohoto případu rozbouřil článek, který vyšel v časopise *Le Monde* 13. prosince 2006 a nesl název „*Naše muzea nejsou na prodej*“. Text článku se stal základem pro petici, kterou podepsalo více než 1400 francouzských kurátorů a historiků umění. Tato debata akcelerovala se zveřejněním již zmiňovaného projektu *Louvre* v Abu Dhabi. Smlouva mezi francouzskou vládou a vládou Spojených arabských emirátů byla podepsána v roce 2007 a tím dala vzniknout *Agence France Museum*, jejíž mandát je organizování zápůjček nejen z *Louvre*, ale z dalších jedenácti francouzských muzeí zapojených do projektu a zároveň budovat vlastní sbírku *Louvre Abu Dhabi*, jehož budovu navrhl francouzský architekt Jean Nouvel.

Původně bylo otevření *Louvre Abu Dhabi* zamýšleno na rok 2013, později bylo otevření posunuto na rok 2016. Kvůli kontroverzi ohledně tohoto projektu je *Agence France Museum* nucena, aby toto téma komunikovalo veřejně a prostřednictvím oficiálních tiskových konferencí. Muzeum bude bezesporu čelit řadě výzev, jako je například dialog rozdílných kultur a náboženství, umění s erotickou tematikou atd.

Jak již bylo zmíněno, velká národní muzea centralizovaná v Paříži se v posledním desetiletí rozšířila i do menších francouzských měst a vytvořila tak své regionální satelity. Tato iniciativa vzešla od Ministerstva kultury. Od roku 2000 vznikla řada projektů a iniciativ na zřízení regionálního satelitu *Louvre* v některém z francouzských měst, následně byly tyto projekty porovnány a vítězem se stalo město Lens na severovýchodě Francie. *Louvre Lense* muzeum bylo otevřeno roku 2012 a záměrem bylo dát sbírce nový život díky její prezentaci v novém kontextu, kombinující elementy z různých témat.

Centre Pompidou-Metz bylo otevřeno dva roky před *Louvre Lense*, v květnu 2010 a od jeho zpřístupnění veřejnosti se těší mimořádného úspěchu s více než jedním milionem návštěvníků za rok. Muzeum samo sebe označuje jako sesterskou instituci *Centre Pompidou* v Paříži. Jeho provoz je plně financován regionem Lorraine a dalšími lokálními orgány, ačkoliv zůstává přidružené s národní institucí.

Tyto regionální pobočky *Louvre* a *Centre Pompidou* reprezentují zcela nový typ úsilí decentralizace francouzských národních sbírek. Tyto iniciativy jsou důsledkem úsilí lokální administrativy ve spolupráci s Ministerstvem kultury. Obě tato muzea jsou jakýmsi experimentem v podmínkách financování, ale také v podmínkách toho, že je jen velmi těžké si představit, že by *Louvre* se svou sbírkou mohl podpořit množení takovýchto projektů.²¹ Francouzská národní asociace kurátorů

²¹ Le Livre blanc des Musées de France, report produced for the Association Générale des Conservateurs des Collections Publiques de France, 2011.

tuto iniciativu vítá, ale poukazuje na fakt, že pozornost, která se věnuje národním sbírkám a jejich významu by neměla oslabovat jiné regionální nebo municipální sbírky.

Seznam pramenů a literatury (References)

Literatura (Bibliography)

- ARONSSON, Peter – ELGENIUS, Gabriella (2011). Building National Museums in Europe 1750–2010: conference proceedings from EuNaMus. European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen, Bologna 28-30 April 2011. In: *European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen, Bologna, April 28-30, 2011*. Linköping University Electronic Press.
- BENHAMOU, F. Moureau. N. (2006). De la tour d'ivoire au musée ouvert sur la cité: les évolutions de la politique culturelle française. In: *Museum International*, 232, 2006, p. 21-28
- BODENSTEIN, Felicity. (2011). National museums in France. In: *Building National Museums in Europe 1750-2010. Conference proceedings from EuNaMus; European National Museums: Identity Politics; the Uses of the Past and the European Citizen; Bologna 28-30 April 2011*. EuNaMus Report No. 1. Linköping University Electronic Press, 2011, p. 289-326.
- BOURDIEU, Pierre – DARBEL, Alain (1969). *L'amour de l'art: les musées et leur public*. Editions de minuit, 1969.
- BOYLAN, Patrick J. (1992). Museum policy and politics in France, 1959-91. In: *Museums and Europe*, 1992, p. 87-115.
- CALLU, Agnès (1994). *La réunion des musées nationaux, 1870-1940: genèse et fonctionnement*. Paris: École nationale des chartes, 1994.
- Le Livre blanc des Musées de France, report produced for the Association Générale des Conservateurs des Collections Publiques de France
- LONG, Véronique (2007). *Mécènes des deux mondes: les collectionneurs donateurs du Louvre et de l'Art Institute de Chicago, 1879-1940*. Rennes: Presses universitaires de Rennes, 2007.
- OULEBSIR, Nabila (2004). *Les usages du patrimoine: monuments, musées et politique coloniale en Algérie, 1830-1930*. Les Editions de la MSH, 2004.
- POULOT, D. (2004). *Identity as Self-Discovery: The Ecomuseum in France*. *Museum Culture, Histories, Discourses, Spectacles*, D. J. Sherman and I. Rogoff (eds), Minnesota: University of Minnesota Press, 2004, p. 66-86
- PRICE, Sally (2007). *Paris primitive: Jacques Chirac's museum on the Quai Branly*. Chicago: University of Chicago Press, 2007.
- SALLOIS, Jacques (1995). *Les musées de France*. Paris: Presses universitaires de France, 1995.
- SCHUBERT, Karsten (2000). *The Curator's egg. The evolution of the museum concept from the French Revolution to the present day*. London: One-Off Press/Christie's, 2000.
- SHERMAN, Daniel J. (1989). *Worthy monuments: art museums and the politics of culture in nineteenth-century France*. Harvard: Harvard University Press, 1989.